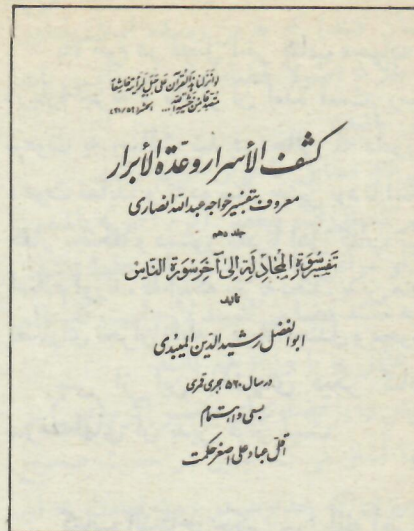

جمله: تفسیر القرآن العظیم اثر سهل تستری (قرن سوم) یا حقائق التفسیر اثر سلمی نیشابوری (متوفای ۴۱۲ ق.) و لطائف الاشارات اثر عبدالکریم قشیری (متوفای ۴۶۵ ق.) صاحب رساله قشیریه معروف. اما همه این تفاسیر به عربی است. کشف الاسرار و عدة الابرار مبتنی بر تفسیری است از خواجه عبدالله انصاری، عارف بزرگ قرن پنجم (متوفای ۴۸۱ ق.) از این تفسیر فقط نامی در طبقات المفسرین سیوطی آمده است. اما نقاوه معارفش در همین تفسیر میبیدی درج است. میبیدی رابطه اثر خود با اثر خواجه عبدالله را چنین بیان کرده است: «اما بعد، این بنده کتاب تفسیر قرآن شیخ الاسلام فرید عصر و وحید دهر ابی اسمعیل عبدالله بن محمد بن علی الانصاری (خواجه عبدالله) را - که روانش شاد باد - مطالعه کرده، آن را از نظر لفظ و معنی و تحقیق و ترصیح در حد اعجاز یافتم، جز اینکه در نهایت ایجاز و اختصار بود؛ چندانکه درد جویندگان دانش را دوا، و کام دیده وران اندیشنده را روا نمی کرد. از همین روی بر آن شدم که به شرح آن ابتدا کنم، و عنان قلم را اندکی بیشتر رها کنم، تا حقائق تفسیر را با لطائف تذکیر فراهم آرم، و کار را بر اهل فن آسان گردانم.

در اوایل سال ۵۲۰ به انجام این آرزو کمر همت بستم، و در تکمیل آن از پای تنشستم، و کتاب را کشف الاسرار و عدة الابرار نام نهادم. امید هست که اسمش با مسما موافق افتد و لفظش با معنا مطابق. توفیق از خداوندست: هو حسبی و نعم الوکیل» (ج ۱، ص ۱، ترجمه از نگارنده)

مرحوم علی اصغر حکمت که این اثر ارجمند را بر مبنای و با مطابقت چندین نسخه خطی کهن و معتبر تصحیح، و چاپ اول آن را در سلسله انتشارات دانشگاه تهران (از سال ۱۳۳۱ تا ۱۳۳۹) منتشر کرده است، در معرفی سبک و محتویات این تفسیر چنین گوید:

«... خزانه ای است آکنده به ثالی و جواهر، مشتمل بر تفسیر قرآن شریف به سبک مفسرین عامه، و محتوی بر قراآت و اختلاف آنها، و شأن نزول آیات، و بحث در احکام فقهیه، و تأویلات عرفانی به سبک صوفیه عظام که جابجا به اقوالی چند از خواجه انصار مزین است، و از لحاظ تفسیر و تأویل و فقه و خبر و سیر و حدیث و ادب و صرف و نحو و اشتقاق و کلمات صوفیه و مواعظ اخلاقی

کشف الاسرار و عدة الابرار. احمد بن محمد میبیدی. چاپ سوم. به اهتمام و تصحیح علی اصغر حکمت. تهران. امیرکبیر. ۱۳۵۷. ده جلد. ۶۷۷۸ صفحه.

کشف الاسرار و عدة الابرار معروف به تفسیر خواجه عبدالله انصاری، یکی از عظیمترین و قدیمترین تفسیرهای فارسی است که نزدیک به نهصد سال از تألیف آن (۵۲۰ ق) می گذرد، و اخیراً چاپ سوم آن با هیأتی آراسته و پیراسته، در ده جلد، مجموعاً در ۶۷۷۸ صفحه، از سوی مؤسسه انتشارات امیرکبیر منتشر گردیده است.

پیش از کشف الاسرار، و همزمان با آن تفاسیر فارسی دیگری هم نوشته شده است. قدیمترین تفسیر مفصل فارسی - یعنی صرف نظر از تفاسیر کوتاه یا ناقص، یا از بین رفته - همانا ترجمه تفسیر طبری است (نوشته محمد بن جریر طبری، فراهم آمده به سال ۳۵۰ تا ۳۶۵ هجری، در هفت مجلد)

تفسیر میبیدی که در حوالی سال ۵۲۰ هجری نگارش یافته، از نظر نظم و نسق و شیوه تفسیرنویسی، پیشرفته تر از ترجمه تفسیر طبری است. مهارت طبری، هم از آنجا که مورخ است، در قصص و تواریخ است، و کمتر تفسیری از این لحاظ با آن برابری تواند کرد. اما برجسته ترین ویژگی کشف الاسرار، عرفانی بودن آن است.

کشف الاسرار مهمترین (هم کاملترین و هم عمیق ترین) تفسیر عرفانی فارسی است. البته باز هم پیش از کشف الاسرار، که خود مبتنی بر تفسیر عرفانی (اکنون از دست رفته) خواجه عبدالله انصاری است، چندین تفسیر عرفانی مهم تألیف شده است از

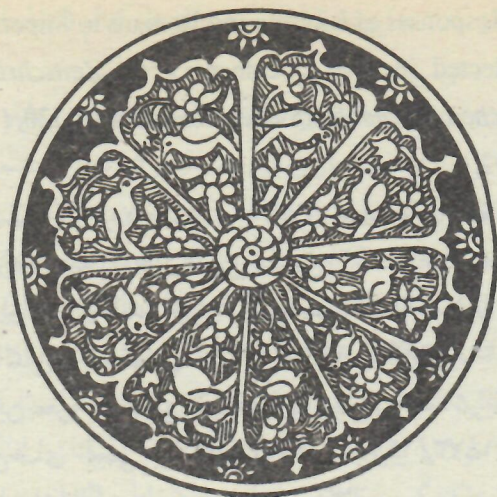
که از نظر زیبایی نگرش و شیوایی نگارش کم نظیر است. و در اینجاست که اشعار عرفانی فارسی و عربی، و حکایات و روایات و کلمات قصار دلکشی از بزرگان صوفیه بویژه از جنید، روم، شبلی، بشرحافی، با یزید بسطامی، حسین بن منصور حلاج، و بیش از همه خواجه عبدالله انصاری - که غالباً او را پیر طریقت می نامد - نقل می کند.

دیگر از امتیازات کشف الاسرار این است که مؤلفش با آنکه اهل سنت است (چنانکه گفته شد اشعری شافعی است، فی المثل مانند ابو حامد غزالی) ولی تعلق خاطر صمیمانه ای به اهل بیت پیامبر و ائمه شیعه دارد. چنانکه اخبار و احادیث بسیاری از علی بن ابی طالب و امام حسن و امام حسین و حضرت سجاد و امام باقر و امام صادق و ثامن الائمه، علیهم السلام، نقل می کند. نیز احادیث نبوی معتبری در مناقب حضرت علی (ع). در این باره توجه خوانندگان گرامی را به مقاله جامع آقای دکتر محمد مهدی رکنی یزدی، تحت عنوان «جلوه های تشیع در تفسیر کشف الاسرار»، که در عین حال نقدی بر تفسیر کشف الاسرار هم هست، معطوف می دارم (که در یادنامه علامه امینی به اهتمام دکتر سید جعفر شهیدی و محمدرضا حکیمی - تهران، شرکت انتشار، ۱۳۵۲، صفحات ۱۶۳-۲۳۰ به چاپ رسیده است).

در پایان به عنوان نمونه ای از نگرش و نگارش میبیدی، روایت نغزی از جلد دوم کشف الاسرار نقل می شود:

و در تحقیق فراست اولیا روایت کنند که امیرالمومنین علی (ع) روزی قدم در رکاب مرکب می کرد تا به غزاة شود، مردی منجم بیامد، و رکاب او گرفت، گفت: یا علی! امروز بحکم نجوم در طالع تو نگاه کردم و ترا روی رفتن نیست، که ترا نصرت نخواهد بود. علی (ع) گوید: دور، ای مرد از بر مرکب من. حیدر کرار بدان قدم در رکاب کرده است تا چون تویی رکاب او گیرد و باز گرداند؟ دور باش از بر من که اندیشه سینه من کم از آن اثر نکند که خورشید در فلک.

اگر فلک را از بهر کاری در گردش آورده اند، ما را نیز از بهر کاری در روش آورده اند. کسی که دقیقت (دقیق: اصطلاح نجومی) او حقیقت بود و توانی (جمع ثانیه: اصطلاح نجومی) او سبع مثنائی (یعنی هفتگانه مکرر: و مراد از آن در اصطلاح علوم قرآنی یا هفت آیه سوره فاتحه است که در نماز تکرار می شود، یا هفت سوره بلند اول قرآن، بعد از سوره فاتحه) بود، و اصطراب او دل او بود، اندیشه وی

ایشان و منتخب اشعار بزرگان - بالاخص سنائی غزنوی - و دیگران کتابی است بی نظیر و بدیل... قطع نظر از جنبه دینی از لحاظ ادبی و همچنین ر مباحث عرفانی و تصوف یکی از نوادر زبان فارسی است که مانند گنجی ثمین هزاران فایده علمی و ادبی و لغوی و تاریخی را به پارسی زبانان تقدیم میدارد، و صدها لغات و اصطلاحات رایج در قرن پنجم و ششم هجری - که دوره اوج ادبیات فارسی بوده است - در این گنجینه وجود دارد...» (مقدمه جلد اول) باری، دیگر از امتیازات این تفسیر، تدوین عالی و آسان یاب آن است؛ به این شرح که ابتدا آیاتی چند از قرآن می آورد، و سپس در سه بخش یا سه «نوبت» آنرا ترجمه و تفسیر می کند. نوبت اول، ترجمه روان و شیوای آیات است، بدون هیچگونه تفسیر. نوبت دوم تفسیر به سبک عامه مفسران و مفسران عامه.

میبیدی در اصول (کلام) اشعری اعتدالی است و اعتنای بسیاری به نقل احادیث و تمسک به آنها، نشان می دهد، و در فروع (فقه) شافعی است. تفسیر نوبت دوم او را می توان نمونه سنجیده ای از تفسیر مأثور (یا تفسیر نقلی، که متکی و مستند به اخبار و احادیث است) شمرد. بحثهای لغوی و شأن نزول آیات و آیات احکام و اختلاف قراآت و نکات نحوی را در این بخش می آورد. و همواره احادیث تفسیری مناسبی از بزرگان صحابه و تابعین چون ابن عباس، ابن مسعود، مجاهد، مقاتل، سدی، کلبی، عطاء، قتاده، ابی بن کعب، عکرمه، جابر و سعید بن جبیر نقل می کند. گاه فقط متن احادیث را می آورد، گاه ترجمه آنها را نیز همراه می کند، و گاه فقط ترجمه را.

بخش یا نوبت سوم، اختصاص به تفسیر یا تأویل عرفانی دارد

«The Responses of Libyans and Iranians to Imperialism as Reflected in two Documents» in *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, 130, (1980), 372-92.

اساس کار بر دو فتوی و یا اعلان جهاد نهاده شده است که در آغازهای دهه دوم قرن کنونی مسیحی (۱۲ - ۱۹۱۱ م.) به وسیله دو تن از علمای نامدار ایران و لیبی، حضرات آیات میرزا فتح الله شیخ الشریعه اصفهانی (۱۳۳۹/۱۹۲۰ - ۱۲۶۶/۱۸۴۹) از مجتهدین معروف ایرانی مقیم عراق، و سید احمد شریف رهبر سنوسی‌های لیبی (۱۳۵۲/۱۹۳۳ - ۱۲۹۰/۱۸۷۳) علیه بیگانگان اشغالگری - که آن روز استقلال و موجودیت دو ملت مزبور را تهدید می‌کردند - صادر شده است.

مؤلف در دیباچه ممتعی که بر دو سند موصوف نوشته، اشاره کرده است که «سالهای پیش از جنگ جهانی نخست، تماشاگر اوج یک رشته از فعالیت‌های منظم و حساب شده به سود امپریالیسم غرب [به تعبیر کنونی غرب و شرق] بود و این فعالیتها در چهره کشاکش بر سر قدرت، رقابت‌های سیاسی - اقتصادی، هم پیمانیها، تاکتیکها، استراتژیها و سرانجام یورشهای نظامی به کشورهای ناتوان نگاهداشته شده خودنمایی می‌کرد [و] بدیهی است که خاورمیانه، افریقای شمالی و به طور کلی جهان اسلام به عنوان یکی از آماج‌های اصلی اعمال نفوذهای امپریالیستی، دست اندازیهایی بهره‌کشانه و نیروی نظامی پیاده کردند، از این الگوی کلی بیرون نبوده است.» (ص ۴).

درست است که غرب سلطه‌جو برخی از مناطق افریقا را به تازگی کشف کرده و کوتاه مدتی بود که بر کشوری چون لیبی دست یافته بود ولی ریشه‌های نکبت بار سلطه انگلیسها و روسیان بر ایران، بیش از قرنی می‌گذشت که جایگیر شده و تا آن تاریخ، همه چیز و همه کس را تحت استیلا قرار داده بود. اینجاست که می‌بینیم روحانیت اصیل اسلامی در هر دو کشور ستمزده و بلادیده و به انتظار مصیبت‌های باز هم بیشتر نشسته ایران و لیبی، صلابت هشدار سر می‌دهد و توده‌های مسلمان را به ندای «هل من ناصر ینصرنی» به مبارزه و مقاومت فرا می‌خواند. هر دو رهبر مذهبی با استناد به قرآن مجید و احادیث شریف، مسلمانان را به دفاع از خود و ناموس و حیثیت انسانی و فرهنگ اصیل اسلامی تحریض می‌کنند و روشن‌بینانه خطرات دراز مدت استعمار و استثمار را یادآور می‌کردند. لحن اعلامیه‌ها تکان دهنده است و نشان از عمق دردها و نزدیکی اهل آنها با یکدیگر دارد و ما چون در این معرفی، پایه را

کم (کمتر) از رای تو بود؟ من بدین حرف خواهم شد، و جز امروز حرب نخواهم کرد، که مرا بفرست باطن معلوم شده است که از این لشکر من، نه (۹) کشته شود. والله که ده (۱۰) نبود. و از لشکر دشمن نه (۹) بجهدند. والله که ده نجهند.

چون حیدر کرار به حرب بیرون شد، عزیزی پیش رفت کشته شد، دیگری و دیگری، تا عدد نه تمام شد. آنکه در آمدند گرد لشکر متهمان. همه را کشتند؛ مگر نه تن که از سر تیغ حیدر بجستند... تا ترا معلوم گردد که تأثیر دل بنده مؤمن پیش از تأثیر فلک است در آسمان. آنچه در آسمان و زمین یابی، در خود یابی، و آنچه در بهشت و دوزخ یابی در خود یابی، و آنچه در خود یابی، نه در آسمان یابی و نه در زمین، نه در بهشت و نه در دوزخ. (جلد دوم، صفحات ۷۵۸-۷۵۹).

بهاء الدین خرمشاهی

همگامی ایران و لیبی بر ضد امپریالیسم، دو سند تاریخی. عبدالهادی حائری. چاپ یکم. مشهد. آمو. ۱۳۶۰.

فارسی زبانان تاکنون از آقای دکتر عبدالهادی حائری استاد محترم دانشگاه مشهد کتاب معتبر تشیع و مشروطیت در ایران و نقش ایرانیان مقیم عراق (تهران، ۱۳۶۰) را خوانده‌اند و بی‌گمان از تحقیق دقیق و متدیک ایشان بهره برده‌اند. رساله حاضر و یا به تعبیر صاحب اثر، «کتابچه» نیز پیش از این با تفاوت‌هایی چند - و با این ویژگیها به چاپ رسیده است:

بر ایجاز گذاشته ایم به ذکر سخنانی از هر کدام اکتفا داریم. در اعلامیه سنوسی می خوانیم:

«ای مسلمانان، بدانید که بهشت زیر سایه شمشیر قرار دارد... شمار زیاد و ساز و برگ فراوان دشمن نباید شما را از جهاد باز دارد: نیروی ایمان، هر ارتشی را از هم می گسلاند. نیروهای دشمن که اردو زده، پیشاپیش درهم شکسته است. به رغم آن که فرماندهانشان مردانی بزرگ منش به نظر می رسند، اراده و تصمیمهای آنان زنانه و کودکانه می باشد. همانا خداوند وعده داده است که یاران خود را پیروزی و پای برجایی و دشمنان را نکبت و پراکندگی بخشد، بنابراین به خاطر ناتوانی برخی از فرماندهانتان هرگز به دشمن پشت نکنید. اگر مردان در راه خداوند یکتا جهاد کنند، البته خدا به وعده اش وفا خواهد کرد و ارتش جهادکنندگان را نیرو خواهد بخشید... (ص ۳۳). ای مسلمانان جهاد کنید حتی اگر دچار سختیهای فراوان شوید و ثبات قدم نشان دهید هر چند برای یکبار. در نبردها [ی آغازین سالهای اسلام چنین عمل می شد که] پرچم در میان گروهها دست به دست گردش می کرد و هر آنگاه که فرماندهی از میان می رفت، فرمانده دیگری پرچم را بر دست می گرفت تا به هدف [که پیروزی در جهاد بود] دست یابد... (ص ۴-۳۳)»

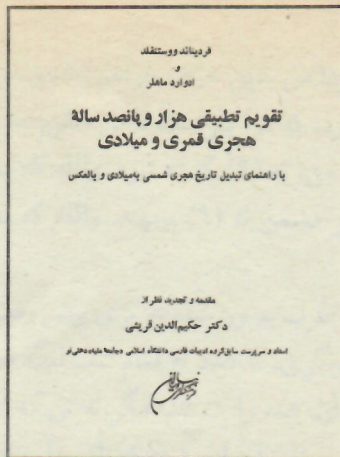
و این نیز سخنانی است از شریعت اصفهانی رضوان الله علیه:

«... بر هوشیاران و آگاهان، که خواسته ها و گمانهای تبه کارانه پندارهای بیهوده و آزمندیهای پست بر خردشان چیره نگشته، پوشیده نیست که بیگانگان از سده های پیشین و در دوره های دراز مدت همواره شتابگرانه کوشیده اند که دارایی مسلمانان را بر بایند و بر شهرها و کشورهایشان دست تصاحب گذارند و بر جانهای آنان تسلط یابند. آنان حتی آخرین کوشش خویش را به کار می برند تا باورهای مسلمانان را نسبت به خویشتن پریشان کرده، بر آشوبند و ایمان آنان را بسست گردانند و قرآن سراسر حکمت آنان را از میانشان بزدایند و شعائر مذهبی شان را برگیرند و آنچه از وسایل مادی و معنوی نزد آنان است نابود و ویران سازند... بیگانگان با مسلمانان به آمیزش، معاشرت و دوستی پرداختند. با ابراز ملایمت و داشتن رفتاری [بظاهر] نیکو و پاکدلانه و با نشان دادن

اخلاق و احوالی مهرآمیز و افعال و اعمالی دقیق و استوار، خود به خود مردم نادان را به سوی خویش متمایل کردند و دلهای کوچک مغز فرومیه و ساده لوح را که [به آسانی] به دنبال هر صدایی به راه می افتند، شیفته خود ساختند... (ص ۲۷-۴۶)»

باری، که هر دو اعلامیه خواندنی است و آکنده از سخنان نغز و ارشادات عالمانه و آگاهانه، و خود گواه صادقی است بر بیداری علمای اعلام اسلام در همه ادوار و خاصه دورانهای پر مخاطره دو قرن اخیر، که سلطه ویرانگر غرب، با دقت و آگاهانه قدم پیش می گذاشت و از مکتب و مدرسه تا خانه و خانقاه و بازار و کوچه هیچ کجا را مصون نمی داشت. اضافات و توضیحات مؤلف نیز بر اعتبار ترجمه دقیقی که ارائه داده اند، افزوده است و اگر از برخی لغزشهای کوچک چاپی و حروفچینی صرف نظر کنیم، در مجموع رساله ای خواندنی و ماندنی است و امروز نیز فرزندان ایران و لیبی انقلابی با مطالعه آن می توانند عبرتها گیرند.
دکتر رضا شعبانی

تقویم تطبیقی هزار و پانصد ساله قمری و میلادی. فردیناند ووستنفلد و ادوارد ماehler. مقدمه و تجدید نظر از حکیم الدین قریشی. تهران. فرهنگسرای نیاوران. ۱۳۶۰.

آقای دکتر حکیم الدین قریشی از برادران مسلمان هندی ماست که گرچه هندی است اما «از پارسی بیگانه نیست»، سالها در ایران اقامت داشته و تحقیق و تدریس کرده و دوستدار ایران و ادبیات فارسی است، و کتاب تقویم تطبیقی هزار و پانصد ساله هجری قمری و میلادی که اکنون به همت او انتشار یافته است به يك نیاز دیرینه هر محقق و مترجم و خواننده فارسی زبان پاسخ می گوید.

این کتاب اول بار در سال ۱۸۵۴ میلادی در شهر لایپزیک منتشر شده و جدول تبدیل تاریخ سالهای ۱ تا ۱۳۰۰ هجری را شامل می شده است. بعدها مستشرق دیگری به نام ادوارد ماehler آن را تا سال ۱۵۰۰ هجری ادامه داده و پس از او نیز کار تجدید نظر در این کتاب و تصحیح آن ادامه یافته و آخرین ویرایش آن در سال ۱۹۶۱ توسط برتولد اشپولر در شهر ویسبادن منتشر شده است (صفحه بیست و هفت مقدمه).

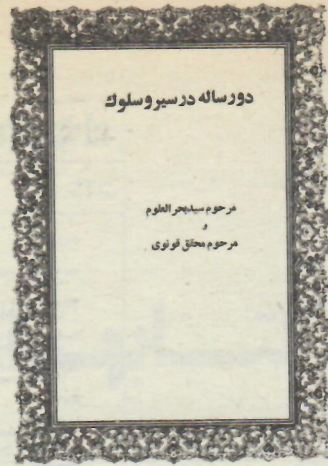
چون مسئله تبدیل تاریخ از دیرباز مورد توجه و مبتلا به مؤلفان و محققان بوده، کوششهایی در این زمینه در ایران نیز صورت گرفته که آقای دکتر قریشی مجملی از آن را در «مقدمه» خود ذکر کرده است. با این حال، ضرورت تقویم جامعی که استفاده از آن نیز ساده باشد همچنان باقی بوده است و آقای دکتر قریشی با درک این ضرورت به تنقیح و انتشار کتاب ووستنفلد، با ارقام فارسی، دست زده است و اثری به دست داده است که از همه آثار قبلی کاملتر و استفاده از آن ساده تر است.

در مقدمه ممتع و مفیدی که مصحح بر کتاب نوشته، در باره تاریخچه تقویم در میان ملل اروپایی و اسلامی و سابقه تدوین جداول تبدیل تاریخ بحث شده و چند جدول هم که برای استفاده از این کتاب بسیار لازم است آمده است. گذشته از این، این مقدمه شامل دو کتابشناسی (تحت عنوان «منابع و مأخذ مقدمه» و «کتابشناسی برای مطالعه بیشتر») است، که هم فهرست مأخذ مورد استفاده مصحح و هم فهرست آثاری را که در باره تقویم و تاریخ عموماً و مسئله تبدیل تاریخ خصوصاً به زبان فارسی و پاره‌ای زبانهای اروپایی نوشته شده است در بر دارد.

البته آقای دکتر قریشی نگفته است که برای «تجدید نظر» در کتاب ووستنفلد از چه آثاری استفاده کرده است، یا میان این کتاب و کتاب اشپولر (که به گفته خود ایشان آخرین ویرایش کتاب ووستنفلد است) چه رابطه‌ای هست. با این حال با توجه به مقدمه فاضلانۀ ایشان، انتظار می رود که این «تقویم» از هر حیث صحیح و دقیق باشد، و اصلاحاتی را هم که پس از ووستنفلد در کار او به عمل آمده در بر داشته باشد.

ای کاش مصحح در تکمیل کار ووستنفلد، يك تقویم تطبیقی هم برای پنج - شش دهه پیش از هجرت، از تولد حضرت رسول اکرم (ص) به بعد و بخصوص سالهای بین بعثت و هجرت آن حضرت، ترتیب می داد و به کتاب می افزود تا فایده آن، بویژه برای کسانی که با تاریخ اوایل ظهور اسلام سر و کار دارند، کاملتر باشد.

بجاست در اینجا از چاپ بسیار نفیس و زیبای این کتاب یاد کنیم، و امیدوار باشیم که اغلاط آن منحصر به همان اغلاطی باشد که در «صوابنامه» (صص ۳۰۱ - ۳۰۲) آمده است؛ که اگر چنین باشد، برای ناشر کتابی با این همه عدد و رقم، توفیق بزرگی است.

عفیف‌الدین تلمسانی بوده است بیش از بیست رساله و کتاب تألیف کرده که بیشتر آنها را به زبان عربی نوشته است و مشهورترین آنها مفتاح الغیب و نصوص و فکوک است که هر دو بارها به چاپ رسیده است و اولی خود یکی از متون درسی عرفان مکتب محی‌الدین است. دو رساله فارسی هم از او به جا مانده است، یکی به نام مطالع ایمان و دیگری رساله مانحن فیه، تبصرة المبتدی این دو رساله در عین اختصار از بهترین رسائل عرفان نظری به زبان فارسی است، و هر دو آنها از آنجا که توسط یکی از اساتید مسلم عرفان نوشته شده است، می‌تواند به عنوان کتابهای درسی برای دانشجویان فارسی زبان تدریس شود.

مطالع ایمان نخستین بار پس از مقابله چهارنسخه خطی توسط ویلیام چینیک تصحیح شده و در نشریه انجمن فلسفه، جاویدان خرد (سال چهارم، شماره اول، بهار ۱۳۵۷، ص ۵۷ تا ۸۰)، با دقت و امانت چاپ شده است. اما دومین رساله فارسی قونوی، تبصرة، مع الاسف به بدترین وجه برای اولین بار توسط نهضت زنان مسلمان به چاپ رسیده است، که ای کاش نمی‌رسید. معایب این چاپ بسیار زیاد است، و تنها چند عیب عمده آن را در اینجا ذکر می‌کنیم.

اولاً این اثر ظاهراً از روی يك نسخه خطی به چاپ رسیده است. احمد منزوی در جلد دوم فهرست نسخه‌های خطی فارسی (ص ۳-۱۰۷۲) از هشت نسخه خطی یاد کرده که شش نسخه آنها در کتابخانه‌های تهران محفوظ است و میکروفیلم دو نسخه دیگر نیز در دانشگاه تهران نگهداری می‌شود. یقیناً نسخه‌های دیگری نیز از این اثر موجود است و متأسفانه ناشر بدون اعتنا به این امر نسخه‌ای پرغلط بدست آورده و به چاپ رسانده است.

ثانیاً علاوه بر اغلاطی که در نسخه خطی ناشر وجود داشته، مطمئناً اشتباهات فراوانی هم در هنگام تایپ این اثر پدید آمده است و لذا نسخه چاپی حتی از نسخه خطی اصلی هم پرغلط تر شده است.

ثالثاً این اثر را با ماشین تحریر تایپ و از روی آن افست کرده‌اند و این یکی از بدترین و بی‌سلیقه‌ترین روشهای چاپ متون قدیم است.

فقدان مقدمه، فهرستها، و تحقیقاتی که معمولاً يك مصحح باید درباره این قبیل متون به عمل آورد از معایب عمده دیگر این چاپ است. به جرأت می‌توان گفت که چاپ تبصرة بدین صورت نمونه‌ای از اعلائی يك چاپ غیر دقیق و بی‌سلیقه است. حتی نام رساله که مصنف خود در ابتدای رساله به صورت صحیح ذکر کرده است

دو رساله در سیر و سلوک (تبصرة المبتدی و تذکرة المنتهی، صدرالدین قونوی، و رساله فی السیر و السلوک منسوب به سید محمد مهدی طباطبایی بروجردی ملقب به بحر العلوم). نهضت زنان مسلمان. تهران ۱۳۶۰. بها ۸۰ ریال.

یکی از علاقه‌مندی‌ها که از برکت انقلاب و جمهوری اسلامی ایران در مردم ما، بخصوص نسل جوان، پیدا شده است مطالعه متون اصیل اسلامی من جمله متون عرفانی به زبان فارسی است. این مطلب را بسیاری از ناشران ایرانی بخوبی دریافته‌اند ولیکن متأسفانه به دلیل نداشتن ذوق و سلیقه و روش تحقیق از برآوردن نیاز علاقه‌مندان، به نحوی صحیح، عاجز مانده‌اند.

آنچه در این دو سه سال به چاپ رسیده است به دو دسته می‌توان تقسیم کرد. یکی متونی که بنحو علمی و با روش انتقادی چاپ شده و یکی متونی که به نحو غیر انتقادی و پر از غلط و اشتباه چاپی و غیر چاپی منتشر شده است. دسته اول معمولاً تجدید چاپ کتابهایی است که در گذشته به چاپ رسیده است. و اما دسته دوم کتابهایی است که یا قبلاً هم به همان نحو چاپ شده و یا برای اولین بار توسط ناشر به چاپ رسیده است. نمونه بارز این قبیل چاپها، کتابی است تحت عنوان دورساله در سیر و سلوک که اخیراً توسط «نهضت زنان مسلمان» چاپ و منتشر شده است. این کتاب مشتمل بر دو رساله است یکی رساله جناب صدرالدین قونوی، بزرگترین و مهمترین شاگرد شیخ اکبر محی‌الدین ابن عربی، تحت عنوان تبصرة المبتدی و تذکرة المنتهی و دیگر رساله‌ای به نام سیر و سلوک منسوب به بحر العلوم. صدرالدین قونوی که استاد اکثر شارحان بزرگ فصوص الحکم از جمله سعدالدین فرغانی، مؤیدالدین جندی، و

al-qalam	
A Publication of Iran University Press Cultural Foundation Council	
القلم	
Vol. 2, No. 1, June, 1982	
CONTENTS:	
The 2nd Anniversary of the Victory of the Islamic Revolution in Iran	1
UNESCO Conference of the Minister of Education and Higher Education in Asia and Oceania	3
The Basic Elements of the Elementary and Secondary Schoolbooks	26
The Institute for the Intellectual Development of Children and Young Adults	33
Book Table in Iran	35
BOOK REVIEWS:	
Education and Modernization in the Middle East	49
Elshahid: The Book of Gushan	45
Cultural News	46

IRAN UNIVERSITY PRESS
International Relations Section
85 Park Avenue
Tehran, Islamic Republic of Iran

آن چاپ می‌شود. مقالات انگلیسی، گزارش کنفرانسهای فرهنگی و اخبار فرهنگی و همچنین بررسی و معرفی کتابهای خارجی از مطالب دیگری است که در هر شماره نشر دانش به چشم می‌خورد. در نخستین شماره سال دوم این نشریه که در ژوئن سال جاری منتشر شد (آخرین شماره) پس از يك سرمقاله کوتاه در باره سومین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی ایران، متن سخنرانی وزیر فرهنگ و آموزش عالی خطاب به وزرای علوم و آموزش عالی کشورهای آسیایی در کنفرانس یونسکو، که در نوروز امسال در مانیل برگزار شد، آمده است.

تغییراتی که پس از انقلاب در کتابهای آموزش و پرورش پدید آمده است مطلب دیگری است که در این شماره القلم درج گردیده است. این مقاله در اصل مصاحبه‌ای بود که نشر دانش با آقای غلامعلی حداد عادل مشاور وزارت آموزش و پرورش ترتیب داده بود و در شماره دوم، سال دوم نشر دانش به چاپ رسیده بود.

معرفی کانون پرورشی کودکان و نوجوانان و گزارشی از فعالیتهای آن پس از انقلاب، مقاله‌ای درباره وضع کتاب در سالهای اخیر در ایران و مسائل چاپ و نشر، از مطالب دیگر این شماره القلم است.

در بخش معرفی کتاب دو کتاب انگلیسی یکی درباره مسأله تعلیم و تربیت و تجدد در خاور میانه و نقش آمریکا در غربی کردن افکار محصلان کشورهای خاور میانه، من جمله ایران، و یکی دیگر ترجمه کتاب الارشاد شیخ مفید که یکی از مهمترین کتابهای شیعه درباره ائمه اطهار (ع) است معرفی گردیده است.

سالگرد ستاد انقلاب فرهنگی و بازگشایی رشته‌های دانشگاهی جزو اخبار فرهنگی این شماره القلم است.

(تبصرة المبتدی و تذكرة المنتهى) در عنوان به صورت تبصرة للمبتدی و تذكرة للمنتهى ضبط شده است و نام مصنف هم محقق القونوی ذکر گردیده است. ناشر این کتاب بدون شك قصد سودجویی نداشته و احتمالاً برای خدمت به اسلام و معارف اصیل اسلامی مبادرت به چاپ این اثر کرده است، ولیکن این طرز کار متأسفانه نه تنها ناشر را به مقصد نرسانده بلکه حتی او را دورتر کرده است. در حالی که بسیاری از آثار غیر اسلامی حتی در کشور ما به نحوی نسبتاً زیبا و دقیق چاپ می‌شود، دریغ است که ما مسلمانان آثار ارزنده و میراث گرانبهای فرهنگ خود را بدین صورت عرضه کنیم. (خوشبختانه آقای دکتر نجفقلی حبیبی اخیراً این اثر را تصحیح کرده است و امیدواریم که هر چه زودتر موفق به طبع آن گردد و حق این رساله را به جا آورد.)

دومین رساله این کتاب، سیر و سلوک منسوب به بحر العلوم، وضعی مشابه رساله قونوی را دارد، با این تفاوت که این اثر اولین بار توسط آقای حسن مصطفوی، همراه با شرح و توضیح و مقدمه به چاپ رسیده بود و تا آنجا که اطلاع داریم، انتشارات حکمت نیز این رساله را چاپ کرده است. هر دوی این چاپها از چاپ نهضت زنان مسلمان بهتر است و معلوم نیست چرا این ناشر مجدداً اقدام به چاپ آن کرده است.

بهر تقدیر، نهضت زنان مسلمان که يك ناشر جوان است تاکنون بیشتر به کمیت توجه داشته است و کتابهای بسیاری را در ظرف دو سه سال اخیر چاپ کرده است که شاید بهترین آنها کتابهایی است که آقای عبدالله نورانی از آقا جمال‌الدین خوانساری و ادهم عزلتی خلخالی تصحیح کرده و خود بر چاپ آنها نظارت کرده است. امیدواریم که نهضت زنان مسلمان از این به بعد به کیفیت چاپ کتابهای خود توجه بیشتری مبذول دارد و بخصوص چاپ متون فارسی در معارف اسلامی را با دقت بیشتر و توأم با سلیقه و ذوق دنبال کند تا خوانندگان و بخصوص نسل جوان مسلمان با رغبت و شوق به مطالعه این آثار گرانبها روی آورند. ن. پ

سومین شماره القلم

القلم، نشریه انگلیسی زبانی مرکز نشر دانشگاهی وارد دومین سال خود شد. این نشریه هر شش ماه يك بار منتشر می‌شود و بعضی از مطالبی که در نشر دانش به چاپ می‌رسد و احیاناً برای خوانندگان و علاقه‌مندان خارجی می‌تواند مفید باشد ترجمه و در

کتابهای تازه

ف. ا. فریار

کلیات

- ۱- راهنمای واحدهای تولیدکننده اطلاعات در ایران. تهران. مرکز مدارك علمی. ۱۳۶۰. ۲۲۰ ص.
- ۲- سالنامه آماری کشور؛ سال ۱۳۵۹. تهران. سازمان برنامه و بودجه؛ مرکز آمار ایران. ۱۳۶۱. ۸۱۵ ص. ۹۰۰ ریال.
- ۳- نگرشی در وضعیت اطلاع رسانی ایران و چند کشور دیگر. بخش اول، اطلاع رسانی در ایران. قسمت دوم: تجزیه و تحلیل نیازهای اطلاعاتی، مشکلات و پیشنهادات واحدهای پژوهشی. تهران. مرکز مدارك علمی. ۱۳۶۱. ۴۷ ص. جدول. نمودار.
- در این اثر ۱۴۳ واحد پژوهشی ایران از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است.
- ۴- نگرشی در وضعیت اطلاع رسانی ایران و چند کشور دیگر. بخش اول، اطلاع رسانی در ایران. قسمت سوم: مروری در نظام اطلاع رسانی ایران. تهران. مرکز اسناد و مدارك علمی. ۱۳۶۱. ۴۱ ص.
- در این اثر، با توجه به نبود نظام ملی اطلاع رسانی در ایران، وضعیت اطلاع رسانی و مراکز مدارك و اطلاعات مورد بررسی قرار گرفته است، و با اشاره به کوششهای گذشته در راه ایجاد همکاری و هماهنگی بین مراکز اسناد و کتابخانه‌ها و مشکلات و نارسائی‌های موجود، پیشنهاداتی برای تشکیل و برپائی نظام ملی اطلاع رسانی ارائه شده است.
- ۵- نگرشی در وضعیت اطلاع رسانی ایران و چند کشور دیگر. بخش سوم: توصیه سازمان‌های بین‌المللی در باب اهداف و وظایف و نظام‌های ملی اطلاع رسانی. تهران. مرکز اسناد و مدارك علمی. ۱۳۶۱. ۳۹ ص.

نشریه حاضر آخرین بخش از طرح «نگرشی در وضعیت اطلاع رسانی ایران و چند کشور دیگر» است. قسمت اول این اثر حاوی بررسی رهنمودها و توصیه‌هایی است که توسط سازمانهای بین‌المللی صاحب صلاحیت در امور اطلاع رسانی برای کمک به همه کشورهای جهان در تعیین و تدوین خط مشی و سیاست اطلاعات علمی عرضه گردیده است. در این قسمت کوشش شده است نکات مهم و اساسی این رهنمودها استخراج و در قالب گزارشی ارائه گردد تا بتوان از آن میان توصیه‌هایی را که با هدف نظام ملی اطلاع رسانی ایران متناسب هستند انتخاب نمود. تعدادی از این توصیه‌ها بصورت گزارشی کوتاه زیر عنوان اهداف مرکز ملی اطلاع رسانی در ایران در قسمت دوم این بخش آمده است که پیشنهادی است بر خطهای اصلی و کلی کار چنین مرکزی.

فلسفه

- ۶- بردیایف، نیکلای الکساندروویچ. منابع کمونیسم روسی و مفهوم آن. ترجمه عنایت‌الله رضا. [تهران] انتشارات ایران زمین. ۱۳۶۰. ۴۰۰ ص. ۵۰۰ ریال.
- نیکلای بردیایف (۱۸۷۴-۱۹۴۸) در روزگار جوانی مدتی در شمار مارکسیست‌های علنی روسیه بود. برخی ادعا دارند که وی در آن زمان کوشید تا آمیزه‌ای از مارکسیسم و تئوکاتیسم پدید آورد. پس از انقلاب اکبر، بردیایف به سمت ریاست آکادمی آزاد فرهنگ معنوی برگزیده شد. وی ضمن توافق با برخی جهات و جوانب مارکسیسم کوشید تا روشنفکران روسیه را به سوی عرفان ترغیب و هدایت کند. گروهی از روشنفکران روسیه به اندیشه‌های بردیایف پیوستند و همین امر سبب تبعید وی از شوروی در سال ۱۹۲۲ م. شد. از جمله مطالب کتاب می‌توان از اندیشه دینی روسها و دولت روسیه، ظهور روشنفکران روسیه و ویژگیهای آن، سوسیالیسم و نیهیلیسم روسی، اسلاوگرایی و غرب‌گرایی، ادبیات قرن نوزدهم روسیه و پیشگویی‌های آن و کمونیسم و مسیحیت نام برد.
- ۷- حائری یزدی، مهدی. متافیزیک؛ مجموعه مقالات فلسفی - منطقی. به کوشش عبدالله نصری. تهران. نهضت زنان مسلمان. ۱۳۶۰. ۲۲۶ ص. ۱۶۰ ریال.
- خداشناسی برتر، خدا در فلسفه کانت، امکان عام، برهان صدیقین و انتولوژی توحیدی عنوان‌های مقاله‌هایی از این کتاب است.